

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'YE YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR İSTİKRARSIZLIK STRATEJİLERİ VE DİN

Fazlı ARABACI*

Giriş

Yeniden Şekillen(diril)en Dünyada Türkiye'nin Yeri ve Konumu

Türkiye coğrafi konumu ve bu konunun yol açtığı duyarlılıkla tarihte olduğu gibi bugün ve yarın dünya hâkimiyeti peşinde olanların ilgi alanlarından çıkmayacak bir ülke durumundadır. Sovyetler birliğinin düşüşünde olduğu gibi dünyada güç merkezleri el ve yer değiştirdikçe, ülkelerin buldukları coğrafyanın değeri ve bunlar üzerindeki değerlendirmeler değişebilmekte, ancak Türkiye söz konusu olunca bu coğrafyanın değeri ve üzerindeki değerlendirmeler hiçbir zaman değişmediği gibi önemi gittikçe artmakta ve bu sefer farklı değerlendirmelere konu olmaktadır.¹ Çünkü Türkiye Dünya haritasında Avrupa, Asya, Afrika kıtalarının birleştiği bir noktada bulunmakta ve bu coğrafyada açılıp kapanabilecek kilitli bir kapı durumundadır. Coğrafi açıdan üç kıtaya bağlı olan, dini ve kültürel olarak iki medeniyet arasında sınır oluşturan, siyasi olarak demokratik, laik sistemlerle monarşik sistemlerin uygulandığı ülkeler arasında yer alan Türkiye, tarihsel ve kültürel bağların devam ettiği ülkelerden, kendini çevreleyen sınırların ötelinde olup bitenlerden ve küresel aktörlerin dünya adasına ilişkin aldığı stratejik kararlardan etkilenmekte ve bu stratejiler, Türkiye'ye bırakılmayacak kadar önemli görülmektedir.²

Soğuk savaş dönemi boyunca stratejik açıdan Avrupa kıtasının ileri bir karakolu, Sovyet güçlerinin sıcak denizlere inme eğilimlerine karşı bir engel olarak değerlendirilen Türkiye³, doğu bloğunun dağılmasıyla tasarlanan yenedünya düzeni projesinde coğrafi konumu, demografik, sosyal-kültürel ve dini yapısına bağlı olarak yeniden stratejik değerlendirmelere konu olurken⁴, daha önce tasarlanan yeşil kuşak projesi çerçevesinde hazırlanan dini içerikli yapılanmaların farklı alanlarda öne çıkarılmasıyla çok yönlü bir stratejinin uygulama alanına dönüştürülmeye çalışılmaktadır.

Doğu bloğunun dağılmasından sonra iki kutuplu dünyanın denge esaslarının sarsılmasıyla kaosa doğru sürüklenen dünyanın yeniden şekillenmesi ve “yenedünya düzeni”nin kurulması, küreselleşme adı altında gerçekleştirilmektedir. Öznesi ve nesnesi

* Doç.Dr. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Öğretim Üyesi

¹ Graham E. FULLER, Dünya'da Türkiye'nin Artan Rolü, Balkanlardan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu içinde(Ed., İnan O Lesser, G. Fuller), Alfa yay., İst., 2000, s.209-236; Paul B Henze, Türkiye: 21. yy.'a Doğru, a.g.e. içinde, s. 1-46.

² LESSER, a.g.e, s. 127.

³ Yelda DEMİRAG, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Orta Asya Siyasetinde Gelinek Nokta ve Gelecekte Bölgeye İlişkin İzlenmesi Gereken Dış Politika Stratejisi, <http://209.85.135.104/search?q=cache:qbdDe8hIH9QJ:www.jeopolitik.org/demirag-5-1.asp+AB+%27nin+ Akdeniz+ve +%C3%A7evresindeki+ %C3%BC lkelere+ili%C5%9Fkin+stratejik+ hedefleri&hl=tr & ct= clnk &cd=4&gl=tr>

⁴ Jonathan Eric LEWIS, Stratejik Ortak Olarak Türkiye, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=25&yazi=1012,15.03.2007>; Aydın AYAYDIN, Dünya'da Yaşanan Globalleşmenin Türkiye'ye Etkileri, Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde(Ed.,Bilal Karadavut)Platin yay., 2. baskı, Ank., 2005,s.103.

olanlara göre farklı anlamlar yüklenen bu kavramın nesnel karşılığı yani siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik bir süreç olarak gerçekleş(tiril)mesi, aktör konumunda olan ülkelerle küreselleşmeye tabi olan ülkelerin konumunu ve siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel durumunu da farklı bir biçimde etkilemektedir. Bu bağlamda Türkiye coğrafi konum olarak “küreselleşmenin entegre olmamış boşluğu” içine yerleştirilirken⁵ küreselleşmenin keşif kolu olan postmodern söylemlerin yarattığı düşünsel kaotik ortamda ortak toplumsal muhayyileden uzaklaştırılarak zihinsel kirliliklere ve bilinç yaralanmalarına maruz bırakılmakta, siyasi ve ekonomik alanda küresel güce bağlanmanın zorlayıcı dayatmaları ile karşılaşmakta, sosyolojik ve kültürel anlamda dini ve etnik bölünme ve parçalanmaya götüren uçurumlara doğru sürüklenmektedir.

SSCB'nin dağılmasından sonra yeniden şekillenen dünyanın aktörlerinden olan ABD dışındaki AB ülkelerinin önde gelenlerinin Balkanlar, Kafkaslar, Akdeniz ve Ortadoğu'ya ilişkin stratejileri yeniden gözden geçirildiğinden, adı geçen bölgelerin merkezinde yer alan Türkiye'ye ilişkin stratejileri de buna göre şekillenmekte, haliyle bu durum, Türkiye'de siyasi, ekonomik, kültürel ve dini alanı ciddi bir şekilde etkilemektedir⁶.

AB'nin Akdeniz ve çevresindeki ülkelere ilişkin stratejik hedefleri, onları kendi kontrolü altına alarak, kendi denetimi altında oluşan pazarlara, istediği gibi eğiteceği ve yönlendirip kullanabileceği iş gücüne, istediği şekilde tasarrufta bulunabileceği doğal kaynaklara sahip olmak ve bunun için kendilerine sorun çıkaracak yerlerde tampon bölgeler oluşturmaktır. Akdeniz ve çevresine ilişkin stratejiler, 1991'de tartışılıp, 1992'de formüle edilirken, 15 AB ülkesinin ve 12 Akdeniz çevresindeki ülkelerin dış işleri bakanlarının katılımıyla 27-28 Kasım 1995 yılında İspanya'nın başkenti Barcelona da “Barcelona Bildirgesi”⁷ ile pekiştirilmiştir.

AB ülkeleri açısından kaygı verici durum 1920'lerde kontrolleri altına aldıkları Ortadoğu petrollerini bugün ellerinden kaçırmış olmalarıdır. ABD'nin kontrolü altına giren Ortadoğu petrollerinde kendi paylarını alabilme mücadelesi veren AB ülkeleri aynı zamanda Kafkasya ve Orta Asya ülkelerindeki enerji kaynaklarını kontrolleri altına alabilme mücadelesi vermektedirler. Şüphesiz bu mücadele, söz konusu bölgelere açılan Türkiye koridoru ya da kavşağı üzerinden yapılmakta yahut bu bölgelerde yapılan mücadelelerin etkileri Türkiye'yi değişik yönlerden etkilemektedir. Örneğin Kafkasya'da yer alan Ermenistan'la iyi ilişkiler kurmak isteyen AB ülkeleri, Ermenistan'ın sözde soykırım iddialarını parlamentolarında destekledikleri gibi, uluslararası platformlara taşıyarak Türkiye üzerinde baskı oluşturmakta, ABD ve Rusya'nın güç gösterisi yaptığı bölgeye Türkiye üzerinden kendi lehine koridor aralama girişimlerinde bulunmaktadırlar.

AB açısından Türkiye'nin stratejik değerinin son derece önemli olduğunu her defasında vurgulayan AB ülke temsilcileri, kendi stratejik hesaplarına göre değerlendirdikleri Türkiye'yi uygun hale getirmek için çeşitli önerilerde daha doğrusu ödevlendirmelerde bulunmakta ve bu ödevlendirmelerin yerine gelmesi şartıyla AB'ye giriş müzakerelerinin başlayacağını dayatmaktadırlar. Ne var ki *bu ödevler, Türkiye'nin Kıbrıs ve Ege'de olan haklarını, ülke bütünlüğünü, Türkiye Cumhuriyetinin kayıtsız şartsız tam bağımsızlığını, coğrafyasını ve bir millet olarak birlikteliğini parçalayıp tehlikeye atacaktır niteliktedir.*

Yunanistan'la Ege ve Kıbrıs sorunlarının ne pahasına olursa olsun süratle çözümünü, Türkiye'de alt kültürlerle sahip vatandaşların kendi dillerinde eğitim ve öğretim yapmalarını dayatan, düşünce ve fikir özgürlüğü adı altında Türk toplumunu bölmeye yönelik girişimleri

⁵ Thomas P.M. BARNETT, Pentagonun Yeni Haritası(çev. C. Küçük),1001 kitap yay., İst., s. 7-8 ve ayrıca bkz. kitabın ilk sayfasında yer alan harita.

⁶ Osman Metin ÖZTÜRK, Soğuk Savaş Sonrası Dönemi Koşullarında Avrupa Birliğinin Çağrıştırdıkları, Etkileri, Küreselleşme Ekseninde Türkiye a.g.e., s.130-141.

⁷ Bu bildirge için bkz. <http://209.85.135.104/search?q=cache:zDfsiBfhR4UJ:www.deltur.cec.eu.int/kitap/kbarselona.rtf+ Barselona + bildirgesi&hl=tr&ct=clnk&cd=2&gl=tr>

meşrulaştıran, dini ve kültürel çoğulculuk adı altında etnik ve dini bölünmelere imkân tanıyan, Alevi-Sünni farklılaşmasından dini azınlık çıkarmaya çalışan girişimlerin masum bir yanı görünmemektedir. Bu tür talepler bölünmüş bir Türkiye yaratarak yeni pazarlar oluşturmaya ve Ortadoğu'ya yönelik hesaplarda müdahaleci olamayan güçsüz bir Türkiye yaratmaya yönelik stratejilerin göstergeleri olarak yorumlanabilir.

Pentagonun önde gelen stratejistlerinden olan Barnett'e göre Türkiye, bir yandan küreselleşmenin yayılmasında en önemli rol oynayacak nadir ülkelerden biri olarak nitelenirken, diğer yandan küresel ekonomiyle en az bağlantılı ülkeler sınıfına, onun başka bir deyişle "entegre olmamış boşluk" içerisinde gösterilerek kitlesel şiddet ve çatışma riskine en açık ülkeler grubuna dâhil edilmektedir. Diğer yandan Türkiye küresel olarak işleyen merkezin dışında tutulmakla birlikte hem boşlukta hem de merkeze ait bir yerde gösterilerek küreselleşmeye entegre olanlarla olması gerekenler arasında bir sınır ülke olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, ilk bakışta şişirilmiş Büyük Orta Doğu projesinde olduğu gibi, avantajları vaat eden bir yaklaşım gibi görünüp, hangi kısımda yer aldığımız, küresel aktörlerin menfaatlerine uygun olarak dışarıdan belirlendiği için, belirsiz ve ucu açık kalırken, her iki durumda da Türkiye açısından riskli durumları barındırmaktadır. Barnett adı geçen kitabında bu yüzyılda tehlikeyi tanımlayan şeyi bağlantısızlık olarak nitelemektedir.⁸ Ne var ki Barnett'in yaklaşımına göre Türkiye'nin bağlantılı ya da bağlantısız olması AB ve ABD'nin inisiyatifi ve ona verecekleri rollerin yerine getirilip getirilmemesine göre belirlenecektir. Nitekim Barnett'e göre AB, Türkiye'yi boşluk içindeki yer alan güçlere karşı askeri bir kalkan olarak kullanmak isterken, Türkiye'yi Merkezin ekonomik güç paylaşımına tam üye olarak layık görmemektedir.⁹ AB'ye üyelik için Türkiye'nin kapalı kapılar ardında "çok farklı"¹⁰, bazı AB üyelerine göre özel statüde değerlendirilmeye devam edildiği bir ortamda, yapması gereken bir çok ödev verilerek siyasi, sosyal ve dini sistemini altüst etmeye yönelik zorlamalara gidilmektedir. Orta doğuya yönelik olarak "İsrail'i güçlü", "Suudi Hanedanlığının güvende", "kökten dincilerin kontrol altında" tut stratejileri arasında Irak'ın işgalinden sonra Amerika'yı güvenli hale getirmenin en hızlı yolunun İran, Kuzey Kore ve Suriye gibi en tehlikeli olarak görülen ülkelere karşı önceden sert bir şekilde müdahale etmektir ya da "sıradaki kim?"¹¹ stratejilerinin öngörüldüğü bir ortamda Türkiye'nin konumu ve durumu son derece ciddileşmektedir. Burada özellikle kökten dincilerin kontrol altında tutulması(bu zamana kadar olup bitenler değerlendirilirse yönlendirme anlamı içerdiğinden) son derece anlamlı görünmektedir.

Dışarıdan Türkiye'ye yönelik biçilen roller ve değerler çerçevesinde belirlenen stratejiler Türkiye'nin bu stratejilere karşı oluşturması gereken yeni stratejilere ihtiyacı olduğunu ortaya koyarken aynı zamanda kendini dış etkenlere bağlı olarak geliştirilen stratejilerin içine hapsedmiş oluyor. Diğer bir ifadeyle belirlenen stratejiler hep savunmaya yönelik stratejiler olmakta, gelişme ve ilerlemeye yönelik stratejiler savunma stratejilerinin gölgesinde kalmaktadır.

Küresel politikalar ekseninde Türkiye'ye yönelik geliştirilen stratejiler siyasi, ekonomik vd. alanlarda kendini gösterdiği gibi dini alanda da kendini göstermektedir. Toplumumuzun en kutsal alanına kadar uzanan stratejiler, bizi içeriden kuşatmaya ve bölünmeye, sürekli dışa bağımlılığa doğru götürmekte, toplumumuzu egemenliği, milli iradesi elinden alınmış bir konuma doğru sürüklemektedir.

Bu bağlamda dini içerikli yapılanmalardan radikal olanlar ulusal ve uluslar arası bağlantılarla ilişkilendirilerek bir yandan iç güvenliği tehdit edici bir unsura dönüşürken, diğer yandan sanki Türk kültürüyle yorumlanıp hayata aktarılan İslam sorunluymuş gibi

⁸ A.g.e., s. 17.

⁹ A.g.e., s.8.

¹⁰ A.g.e., s.73.

¹¹ A.g.e., s.75.

emperyal hedeflerin amaçlarına uygun olarak şekillendirilmek istenen ılımlı İslam türü din anlayışlarıyla yine dışarıdan güdümlü bir din anlayışı oluşturulmak istenmektedir. Türkiye açısından her ikisinin de tehlikesi açık olarak görülen bu tür yapılanmalar karşısında Atatürk'ün "dinen de bağımsız olmalıyız" şeklinde yaptığı uyarının ya da temenninin, bütün kutsallar dâhil her şeyin bir meta, araç olarak kullanıldığı bugünkü konjonktürde ne kadar anlamlı ve yerinde olduğunu görüyoruz.

Dini açıdan bu ve benzeri stratejik değerlendirmelerde takınılan tavırlara göre bazen ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklara sürüklenen, bazen etnik ve dini bölücülüğe varan yapay sorunlarla yüz yüze getirilen Türkiye ne yazık ki 21. yy.a başını oldukça ağrıtaçağa benzeyen ve bir takım güç odaklarının istikrarsızlık aracı olarak kullanabileceği sorunlarla başlamış bulunmaktadır. Bu sorunlardan birisi *dinin etkin güçler tarafından kontrol edilebilir istikrarsızlık aracı olarak kullanılmasıdır*. Bu problemin dışı vurumu bir yandan terörü önceleyecek kadar yabancılaşmış olanlar için radikal dincilik adı altında, diğer yandan kendi iç yapılanmalarında ve içe dönük söylemlerinde demokrat olmadıkları halde, bazı demokratik yapılanmaları model alarak çoğulculuk adı altında, İslam'ı, bilgiye dayalı değil, ideolojik kalıplarla yorumlayarak ve bazı dini cemaatlerin kendilerine meşruiyet sağlayıcı uluslararası çevrelerin Türkiye'ye yönelik üstü örtülü projeleri çerçevesinde örgütlenmesi şeklinde ya da tarihsel süreç içerisinde farklı sosyo-ekonomik faktörlere dayalı olarak oluşan Aleviliği bir dini kimlik arayışına büründürerek Türk toplumunu ve devletini zafiyete sürükleme faaliyeti şeklinde belirmektedir. Böyle bir kaotik ortamda AB uyum yasaları çerçevesinde kendilerine daha rahat bir faaliyet ortamı bulan dış mihraklı misyonerler ya da başka görevler adı altında misyonerlik yapanlar, Türk toplumunu bir arada tutan dini, tevhîdî değerleri akla gelmeyecek metotlarla altüst etmektedir. Türkiye'nin Güneyinde Irak toprakları işgal edilirken Türkiye'de çok sistemli ve planlı bir şekilde farklı kollardan beyinler işgal edilmektedir.

Küreselleşmenin Keşif Kolu: Postmodern Söylem ve Türkiye

Tüketim kültürünün hâkim olduğu ve her şeyin kapitalist küresel sistemin devamlılığı uğruna tüketildiği bir çağda, büyük bir çoğunluğun sırf dini duygularını tatmin etme, inançlarının gereğini yerine getirme, içsel bir dinginliğe erme, bireysel ve toplumsal hayata yönelik manevi buhranların üstesinden gelme gibi amaçlarla sarıldığı din gerçeği de ne yazık ki tüketilmekte, kullanılıp savrulan bir meta haline getirilmektedir.

Postmodern söyleme dayalı tüketim kültürünü her geçen gün yaygınlaştıran etkin çevreler, ekonomik bağlamda pazar olarak belirlediği yerlerde postmodern tüketici kabileleri oluştururken, dini ve kültürel alanda kendi çıkarlarına uygun dini-etnik kabileleri üretmekte ya da mevcutları kendi lehine çevirmekte, teşvik etmekte ve desteklemektedirler.

Küresel yapılanmanın öncü gücü olarak kullanılan postmodern söylemin, çoğulcu istemleriyle parçalanmış toplumsal bir yapıda kendi emelleri doğrultusunda yeniden yapılandırmayı hedefleyen aktörler, hakikatin birden fazlalığı tezleriyle gerçeği buharlaştırmakta, oluşturulan sisli ortamda her bir hakikat sahibini çarpıştırırken bu çarpışmalarda bir yandan (düşünsel, siyasi, ekonomik ve teknolojik alanda) ürettiklerini pazarlamakta, diğer yandan aynı toplumun içinde mevcuda muhalif olanları destekleyerek kendilerine alternatif müşterileri hazırlamaktadırlar. Bu hazırlık aşamalarında halen mevcut olan ve meşruiyeti kendilerince kabul görmüş taraf, söz konusu aktörlere kafa tuttuğunda, değişik metotlarla kirletilerek meşruiyet adına diğerleri devreye sokulmaktadır.

Bölgesel ve küresel düzeyde küreselleşme adına ülkemizde öne çıkarılan fakat bir stratejinin göstergesi olduğu gözlerden kaçmayan, misyonerlik faaliyetlerinin, dini kimlik arayışlarının ve sivil toplum kuruluşu olarak kendilerini takdim eden dini yapılanmaların

uluslararası bağlantıları dikkate alındığında meselenin boyutları ve derinliği ortaya çıkmaktadır.¹²

Nihai hedef olarak Türkiye’de toplumsal alanda postmodern söyleme dayalı yapay türde oluşturulan dini-etnik fay hatlarında zaman zaman artçı sarsıntılar oluşturulmak istenmekte, kısmen de başarılmakta ve bu sarsıntıların enkazından oluşturulacak parçalanmış bir toplum hedeflenmektedir.

Türk toplumunu önce “kültürler mozayığı” ile tanımlayıp mevcut olan bütünleşmeyi dinamitleme girişimleri; Bu tür girişimleri önleme adına ileri sürülen Türkiyelilik tezleri Türk toplumunun gerçekleriyle bağdaşmayan üretilmiş, yapay gerçekliklerdir. Çünkü Türk toplumu söylenildiği gibi mozaik değil, tarihten günümüze dini, tarihi, sosyal, kültürel değerleriyle iç içe geçmiş, birbirinden kopmayacak şekilde kenetlenmiş alt kültürlerin Türk kimliği altında oluşturduğu bir gerçekliktir. Türk kimliği ırka, kabileye dayalı, etnik bir kimlik değil, tarih boyunca bir potada yoğrulan dini, tarihi geleneksel, mitik ve mistik öğelerle örülmüş bir sosyal muhayyilenin oluşturduğu kültürel bir kimliktir. Bu bağlamda ne dini ve tarihi değerlerde ne de sosyal, kültürel değerlerde Türk kimliğinin tılsımını bozacak içsel ve özsel bir problem bulunmamaktadır. Türkiye’deki problem Sevr’den bu yana emperyal hedeflere ulaşmak için dün çeşitli söylemlerle bugün postmodern söylemlerle oluşturulan sun’i yapmacık toplumsal fay hatlarında gerçekleştirilmesi tasarlanan depremlerle yapılmak istenen tahribat neticesinde Türk toplumunu parçalama gayretleridir. Bu gayretler gerek dünya ölçeğinde gerekse bölgesel düzeyde küreselleşme adına yürütülen politikalarda, bu politikalara yön veren, meşruiyet kazandıran sözüm ona entelektüel faaliyetlerde, etnik ve dini kimlik arayışlarını körükleyen girişimlerde, kendine dışarıda meşruiyet arayan dini grupları sivil toplum örgütü adı altında harekete geçiren uluslararası etkin güçlerin faaliyetlerinde su yüzüne çıkmaktadır.

Son yirmi yıldan beri ülkemizde yaygınlaştırılan Postmodern söyleme dayalı toplumsal düzende sosyal gerçekliğin bizzat kendisi dikkate alınarak değil, ona ilişkin inşa edilen söz, metin ya da bunların yorumuna göre bir gerçeklik oluşturulmaya gayret edilmektedir. Bu oluşturulan şey, gerçekliğin kendisinden ayrı olan sahte bir gerçekliktir. Çünkü postmodern söylem toplumsal düzenin nasıl var olması gerektiği üzerine değil, düzensizliğin, parçalanmışlığın nasıl var olduğu üzerine kuruludur. Postmodern söylem evrenselci, kapsayıcı değerlerin temelleri dâhil, insanî, toplumsal hayatı oluşturan temel, öz değerlerin olduğu düşüncesini reddeder ve bunun yerine farklılıkları, çoğulculuk adı altında bölünmeleri tahrik eder. Bu söylem etrafında oluşturulmak istenen toplumsal yapıda uyuma karşı çıkan, belirli bir düzeni olmayıp çeşitliliği savunan, bastırılmış olduğu iddia edilen grupları öne çıkaran bir anlayış hâkim olur.¹³

Böyle bir toplumda Tourain’in de belirttiği gibi herkes başkalarından kaçmaya ve onlarla ticari, menfaate dayalı ilişkilerde bulunmakla yetinmeye çalışır. Toplum yerini birbirlerine yabancılaştırılmış farklı renk ve ırklardan, cinsiyetlerden olanların, şu ya da bu din yahut mezhepten, cemaatten olanların veya laiklerin birbirlerine düşman olduğu muharebe alanına dönüştür.¹⁴

Dikkat edilirse Türkiye’de son yıllarda özellikle on yıldan beri kültürel çoğulculuk adına Türk kültürünün zenginliği olan alt kültürler harekete geçirilmiş, her bir alt kültürün mensubu olan toplum üyeleri, bağlı oldukları Türk kültüründen kopartılarak yerel bir kültürün genelleştirilmesiyle ayrı bir kültür ve etnisite altında toplumsal bütünlüğü sağlayan kültür birliğinden koparılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de konuşulan Türkçenin

¹² Mustafa YILDIRIM, Sivil Örumceğin Ağında, TDY,5. bası, İst., 2005; Nadim MACİT, Küresel Güç Politikaları Türkiye ve İslam, Fark yay., 2. bası, Ank., 2006.

¹³ Fazlı ARABACI, Küreselleşmenin Düşünsel Araka Planı ve Sosyolojik Yansımaları, Dini Araştırmalar, C.8. sayı 25, Mayıs-Ağustos 2006, s.20.

¹⁴ Alain TOURAİN, Modernliğin Eleştirisi(Çev. H. Tufan), Yapı Kredi yay, 1995,s.204.

bölgesel şive ve ağız farklılıkları bile suistimal edilerek konuşanları ayrı bir halk olarak gösterilmiştir.¹⁵

Türkiye üzerinde oynanan bu oyunlar ne yazık ki kendilerini sınırsızca özgür gören, dünya vatandaşı olarak niteleyen, vatansızlığın ne demek olduğunu yaşamayan ya da örneğini göremeyen omurgasızlar tarafından desteklenmiştir.

Entelektüel alanda postmodern söylemin retoriğinde Türkiye üzerinde oyun oynayan küresel aktörler, dün olduğu gibi bugün de Misak-ı Milli ile çizili sınırlar içinde bulunan coğrafyamızın, bu coğrafyada bir arada binlerce yıl yaşamış ve bu ülkeyi kurmuş insanlarımızın, kendi stratejileri açısından değerini ve değerlendirmesini yaptıklarından bundan sonra da yapacaklarından, ülkemizi değişik yönlerden etkilemeye çalışmaktadırlar.

Türkiye'mizin Misak-ı Milli ile çizilen sınırları coğrafi-mekânsal bütünlüğümüzü garantilerken, milli düzeyde oluşturulan kültürümüz bunu manevi açıdan tamamlayacak, perçinleyecek düzeydedir. Milli kültüre rengini veren diğer bölgesel kültürler Türkiye'nin bir zenginliği, tarihten bugüne kadar bir arada yaşamının en nadir örneklerini sunan göstergeleri olmaktadır. Ne var ki *Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasında elele, sırt sırta vererek mücadele eden toplumumuzun üyeleri, gerek dünya genelinde gerekse bölgesel düzeyde birbirleriyle rekabet halinde olan küreselleşmenin aktörleri tarafından dini, etnik ve kültürel çoğulculuk adına harekete geçirilmekte, ülkemiz birileri tarafından kontrol edilebilir istikrarsızlık alanına çekilmektedir. Bu bağlamda kültürün temel elemanlarından biri olan din ayrıştırıcı bir özelliğe büründürülerek bütünlüğümüzü tehdit eder hale getirilmektedir. Bu durum ülkemiz üzerinde emelleri olan küresel güçlere değişik açılardan imkân sağlamakta, yeteneklerini artırmaktadır.*

Peki, özünde toplumsal bünyeyi birleştirici ve bütünleştirici bir özelliğe sahip olan din nasıl oluyor da parçalanmanın, bölünmenin sebebi oluyor?

Hepimiz biliyoruz ki Türk toplumu dinin özünden gelmeyen ama sosyolojik olarak oluşmuş, tarihten miras aldığı dini farklılaşmalara sahiptir.¹⁶ Ne var ki bu farklılaşmalar tarihi süreçte birer zenginlik olarak değerlendirilirken günümüzde hem içerden hem de dışardan ayrışmanın odağı haline getirilmek istenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de etnik bölücülüğün kışkırtıldığı bölge de dahil olmak üzere Çorumdan Sivas'a oradan Yemene kadar uzanan bir alanda Şia'nın jeopolitiğini oluşturma teşebbüsleri¹⁷ son derece anlamlı görünmektedir. Bu haritada yer alan bölgeler aynı zamanda petrol yataklarının zengin olduğu yerlerdir. Söz konusu haritayı incelediğimizde bir takım saptırmaların ve düzmecelerin olduğunu görüyoruz. Öncelikle Türkiye sınırları içinde gösterilen yerlerde dini açıdan Şia'ya mensup bir Türkün yaşadığı söylenemez. Türkiye'de, bu bölgelerde tarihi olarak ta Şiilik hiçbir zaman var olmamıştır. Söz konusu bölgelerde belirli sayıda, kendi aralarında farklılık içeren ve kendilerini alevi olarak niteleyen özbe öz Türk vatandaşları yaşamaktadır. Bunlar kendilerini İran ve Yemen gibi ülkelerde mevcut bulunan Şia'dan tamamıyla ayırt etmekte ve bu tür benzetmelere karşı son derece tepki duymaktadırlar. Durum böyle olmakla birlikte Batı kökenli jeopolitik değerlendirmelerin yanında bazı komşu ülkelerin etkisiyle Türkiye Aleviliği ve Alevilerini Şia içersinde göstermeler ya da ona doğru yönlendirmeler müşahede edilmektedir.

Türkiye Aleviliği ve alevileri üzerine bilinçli bilinçsiz yazılı ve görsel medyada, çeşitli entelektüel ve akademik çevrelerde spekülâtif açıklamalar, ideolojik nitelemeler, Aleviliği ve Alevileri İslam dışı göstermeler yapılmakta, özellikle global ve bölgesel düzeydeki küreselleşmenin parçalayıcı mantığına uygun olarak Türkiye'de bir tür alevi

¹⁵ Peter Alford ANDREWS, Türkiye'de Etnik Gruplar (çev. M.Küpüşoğlu), Ant Tüm Zamanlar yay., İst., 1992.

¹⁶ Bilgi için bkz. Fazlı ARABACI, Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları, Çorum Örneği, Etüd yay., Samsun, 2000.

¹⁷ Bkz. François THUAL, Jéopolitique du Chiism, Arléa, 1995.

kimliği oluşturunmanın her yolu denenmektedir. Parçalanmış bir Türkiye her zaman küresel aktörlerin lehine olacağından Türkiye'deki Alevilik olgusu (spekülatif olarak ayrı bir din, mezhep gibi ayrıştırıcı nitelemelerle tanımlanırsa) stratejik hesaplara konu olacaktır. Bunun en iyi kanıtı yukarıda Şia'nın jeopolitiği adı altında yapılan bir çalışmadır. Söz konusu harita aynı zamanda etnik bölücülüğün yaşandığı bölgeyi gösterirken ileriki zamanlarda devreye sokulabilecek B planında hangi stratejinin uygulanacağına ilişkin de bir kanıt olmaktadır. Hedef, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde oluşturulan milli birliği parçalamak ve ekonomik, siyasi, askeri menfaatler ve geleceğe yönelik stratejik planların uygulanması için dışarıdan kontrol edilebilir istikrarsızlık alanları oluşturmaktır. Kahramanmaraş olayları, Çorum olayları, Sivas Madımak Oteli olayı, İstanbul gazi mahallesinde zaman zaman meydana gelen olayları bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Diğer yandan son derece masum duygularla benimsenmiş bir din anlayışı olan Aleviliğin, ekonomik menfaatler uğruna, Bergama'da üç Tahtacı- Alevi-Çepni köyü (Tepeköy, Narlıca ve Pınarköy) örneğinde siyanürle altın çıkarmayı protesto etme eylemlerinde nasıl kullanıldığını merhum Hablemitoğlu belgeleriyle ortaya koymuştur¹⁸.

Bu tür olaylar, Türkiye'de Din'in nasıl yorumlanırsa yorumlansın, nasıl yaşanırsa yaşansın her halükarda stratejik hesaplara konu olduğunu ve olacağını göstermektedir. Nitekim son AB raporlarında Türkiye'de Alevi olan vatandaşlarımızın, dindaşlarımızın "Sünni olmayan Alevi azınlık" olarak gösterilmesi planlanan bir stratejinin göstergesi olarak okunabilir.

Bu göstergelerden de anlaşılacağı üzere Dinin muhatabı olan ve onu pratik hayata aktaran insanın belirli bir coğrafi, sosyal ve kültürel ortamda yaşaması ve yaşadığı coğrafyanın jeopolitik, jeostratejik değerlendirmelerden ve yorumlardan bağımsız kalmaması, küresel güçlerin coğrafyalara dayalı politikalarının yönlendirdiği eylem tarzı olan stratejilerle dinin ilişkisini ortaya koymakta, bu durum dini, benimsediği, yaşandığı toplum üzerinde geliştirilen stratejilere konu yapmaktadır. Ne var ki dinin bu tür stratejilere konu yapılması içerde mevcut olan boşluklardan, bazılarına bilinçsizce sağlanan imkânlardan kaynaklanmaktadır. Bunun için dine ilişkin bazı gerçekleri alevisi ve sünnisiyle bilmemizde yarar vardır.

Tarihte emperyal hedeflere konu olan ülkeler teknik ve mekanik güce bağlı çok yönlü işgallerle bağımlı hale getirilirken, hiçbir zaman askeri güçle yenilgiye uğratılmayan Türk toplumu ekonomik, siyasi, kültürel ve dini yönlerden zafiyete uğratarak bağımlı hale getirilmek istenmektedir. Bu zafiyetleri oluşturacak her türlü tezgâh içerden ve dışardan kurulurken, sosyal içerikli olanlar insan hakları, demokrasi ve özgürlüklerin sağlanması adına kamufle edilmektedir. Bu zafiyetin oluşturulduğu alanlardan bir de bazı dini cemaatlerdir. Dini sembollerin anlam alanlarının daraltıldığı ve genişletildiği sınırlarda kurulan dini cemaatler modern toplum içinde kabile mantığı ile yaşayan, kendi doğrusunun dışında hiçbir doğruyu kabul etmeyen zavallı bir grup görünümü arz etmektedirler. Bu tür cemaatler dünyaya anlam verirken, sembollere kendilerinin benimsediği tek anlamı yükleyerek farklı anlamların üretilebileceği sembolün anlam alanını daraltıp, bir yandan diğer anlamlarla(bu anlamları benimseyenlerle) aralarında sınır çizmekte başka bir yönden dini sembollerin anlamlarını tüketerek düşüncenin önünü tıkamaktadırlar. Düşünsel olarak statik bir duruşu sergileyen bu anlayış, sosyolojik görünümüyle moderne meylederken yaralı bir bilincin göstergesi olmaktadır. Bu nedenle *farklı tanımlamalara konu olan cemaatler modernitenin baskın etkisi karşısında kendini hapsedtiği düşünilemeyenler ve düşünülme istenilmeyenler alanından kurtaracak yerde, kendisinden kaçtığı modernliğin bir devamı olan postmodern söylemlere sığınarak çelişkiler içinde var olmaya çalışmaktadırlar*. Ne var ki bu var oluş,

¹⁸ Necip HABLEMİTOĞLU, Alman Vakıfları, Bergama Dosyası, TDY, 4. basım, İst., 2003, s.73.

kendisini korumak isterken kendinden kaçışı, bir mülteci olarak yad ellere sığınmayı iç ettirirken, kontrol edilebilir istikrarsızlık stratejilerine araç olmaya mahkum kılmaktadır.

Jeopolitikten Teopolitiğe:Küreselleşmenin Teopolitiği Ekseninde Dinin Stratejik Kullanımı¹⁹

Jeopolitik kavramı, ilk defa, İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen tarafından kullanılmıştır. Jeopolitiğin tanımıyla ilgili her ne kadar farklı değerlendirmeler yapılmış olsa da hepsinde ortak nokta olarak “devlet, coğrafya ve politika” sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu ortak noktalardan hareket edilerek tanımlamak gerekirse, jeopolitik, coğrafyanın politikaya verdiği yöndür, denilebilir.

İlhan, jeopolitiği şu şekilde tanımlamaktadır: "Bir ulusun, uluslar topluluğunun veya bir bölgenin; kendi coğrafi platformu üzerinde güç değerlendirmesini yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç odaklarını, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren, hedefleri ve hedeflere ulaşma şart ve aşamalarını araştıran, belirleyen bir bilimdir."²⁰ Bu tanımı Tezkan'ın tanımıyla daha açıklayıcı biçimde genişletmek gerekirse, “Jeopolitik, bir ülkenin veya bir bölgenin sahip olduğu yeryüzü şekillerinin, tabii zenginliklerinin ve üzerinde yaşayan insanların kültür değerlerinin diğer ülke veya bölgelerle olan ilişkilerinde oynadığı rolün etkisini, bir ülkenin dış siyasetine vereceği istikameti tespit etmek ve ortaya çıkarmak üzere belirli bir zaman dilimi için yapılan bir değerlendirme ve bu değerlendirme sonucuna göre sözkonusu ülke veya bölgeye verilen anlamın genel adıdır.”²¹

Daha önce geçen, jeopolitik, coğrafyanın politikaya verdiği yöndür, önermesini bu son tanım bağlamında genişletecek olursak jeopolitik, coğrafyanın yanında onun üzerinde yaşayan insan unsurunun sahip olduğu kültürel ve dini(coğrafyanın) değerlerin ulusal ve uluslar arası ilişkilerde siyasete verdiği yöndür diyebiliriz. Nitekim günümüzde küreselleşme sürecinin etkinliklerini gerçekleştirmede kullanılan dini, etnik ve kültürel değerler, bu değerlerin oluşturduğu yapılanmalar, belirlenen bir jeopolitiğin yönlendirdiği siyasetin stratejisine konu olmaktadır.

Jeopolitiğin unsurları değişen ve değişmeyen unsurlar olarak ikiye ayrılırken Coğrafya bütün özellikleriyle sabit ve değişmeyen unsuru teşkil etmekte, sosyal, ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel değerler değişken unsuru oluşturmaktadırlar.

Jeopolitiğin anlamını, ilgi alanlarını ve sınırlarını belirleyen bu unsurlarıdır. Bunlara yapılacak herhangi bir ilave ya da çıkartma jeopolitiğin anlam ve ilgi sınırlarını genişletecek ya da daraltacaktır. Bu bağlamda biz İlhan'ın yapmış olduğu sınıflandırmayı dikkate alacak ve bu unsurlardan daha çok kültür değerleri içinde yer alan dini değerleri, diğerlerini ihmal etmeksizin, irdelerek jeopolitiğin anlamını konumuz bağlamında genişletmiş ve derinleştirmiş olacağız.

Jeopolitik kavramının işaret ettiği gerçekliğin unsurları arasında yer alan dinin bağlı olduğu jeopolitiğin coğrafi sınırlarının dışına taşması, belirli bir jeopolitiğin sınırları içinde ve dışında kendisiyle ulusal ve uluslararası siyasete yön verilmesi, bölgesel ya da küresel düzeyde stratejilere konu olması, kısaca ulusal ve uluslararası siyasette fiziki coğrafyanın yerine dini coğrafyanın geçmesi yeni bir kavramı, teopolitik* kavramını devreye sokmaktadır.

¹⁹ Bu bölümün Huntington'la ilgili değerlendirmeleri Jeopolitik dergisinde yayınlanan makalemizden aynen alınmıştır.Fazlı ARABACI, Jeopolitik, Aralık-2006, Yıl-5,sayı-35,77-82.

²⁰ Suat İLHAN, Jeopolitik Duyarlılık, TTKB, Ank., 1989,s. 14-15)

²¹ Yılmaz TEZKAN, Jeopolitikten Milli Güvenliğe, Ülke Kitapları, İst., 2005, s.19.

* Kendisinden istifade ettiğimiz bu tür bir kavramsallaştırmanın uluslararası düzeyde değerlendirmesi için bkz. Jean François MAYER, Facteurs religieux et relations internationals, Etudes et analyses, no:8, 2005,http://religion.info/pdf/2005_08_theopol.pdf

Burada teopolitik kavramı dinin referans alınarak kendisiyle siyasetin yapıldığı bir eyleme işaret etmez. Her hangi bir dine göre şekillenmiş toplumun, üzerinde yaşadığı coğrafyada ve onu aşan diğer coğrafi alanlarda dini olarak şekillenen harita üzerinde siyasete yön vermesine göndermede bulunur. Yine teopolitik kavramı, sırf neolojizm olsun diye üretilmiş bir kavram da değildir. Kendisi üzerinde “Dinlerin ve medeniyetlerin çatışması” gibi üretilen teorilerden, küresel alanda İslam’ın yeri ve rolünden, dini inanca dayalı olarak hedeflenen ve gerçekleşmesi için yayılcı bir politika izlenen “arzı mev’ud”dan söz ediliyorsa, bu dinin ulusal ve uluslar arası siyasete verdiği yöne işaret etmektedir. Bu durumda nasıl ki jeopolitik coğrafyanın siyasi yorumu oluyorsa, teopolitik te dini coğrafyanın siyasi yorumu olmaktadır. Bu bağlamda teorik olarak İslam’ın jeopolitiğine ilişkin yazılan makale ve kitaplar örneğin daha önce adı geçen Thual’ın geliştirdiği “Şia’nın jeopolitiği” adlı çalışma aslında bir teopolitik olarak değerlendiril(melidir)ebilir.

Uluslararası ilişkilerde özel gerçeklikler önemli bir boyutu teşkil etmektedir. Nitekim dini grupların ve inanç sistemlerinin, teşkilatlanmış dini örgüt ve yapılanmaların küresel ve bölgesel düzeyde gerçekleştirilmek istenen yeniden yapılanma girişimlerinde denge unsuru haline gelmesi ya da belirli bir dengeyi oluşturmak için kullanılması bunu göstermektedir. Türkiye’nin etrafında mevcut bulunan Güney Kıbrıs’tan Rusya’ya kadar uzanan Ortodoks yarı çemberinin pekiştirilmek ve bir güç haline dönüştürülmek üzere Fener Rum Patriğine ekümenik sıfatını verme dayatmaları, AB ve ABD’nin bu dayatmalarına karşılık Rusya’nın karşıt girişimleri, Türkiye ve Türkiye üzerinden gerçekleştirilmek istenen GOP’ sinin sonuca ulaşmasında kullanılan ılımlı din anlayışının temsilcisi olduğu söylenen dini cemaatin ulusal ve uluslar arası faaliyetlerde bulunması örnek olarak gösterilebilir.

Jeopolitik alanın genişliği, üzerinde strateji geliştirilen coğrafyanın büyüklüğünü ortaya koyarken, bu coğrafyada mevcut kültürler ve dinler üzerinde geliştirilen teopolitik ve buna bağlı stratejiler uluslar arası siyasetin derinliğini gösterir. Küresel güç bir yandan jeopolitik alanı genişletirken diğer yandan teopolitikle aynı alan üzerinde derinlemesine etkinliklerde bulunmaktadır.

Bu bağlamda teopolitiğin işaret ettiği dini sınırlar, kendi coğrafyasını aşan dini yapılanmalar, dinin uluslar arası siyasi dengelerde oynadığı rolü ortaya koymaktadır. Tam bu noktada fiziki coğrafya ile dini coğrafyanın çakıştığı ya da fiziki coğrafyanın dini coğrafya tarafından aşıldığı bölgelerde kısmi ya da bütün olarak jeostratejiler ve teostratejiler geliştirilmekte din belirli bir jeopolitiğin ya da teopolitiğin gerçekleşmesinde stratejik olarak kullanılmaktadır.

Bilindiği üzere strateji askeri bir kavramdır. Ancak bu kavram artık askeri alanın dışına taşıp, ekonomiden siyasete birçok alanda kullanılmaya başlamıştır. Bu kullanımlarda strateji kavramı belirlenen hedefe ulaşmak için çeşitli araçların ve kaynakların devreye sokulmasına işaret etmektedir. İşte din, dine ait yorumlar, dindarlar, dindarların oluşturduğu yapılanmalar dün olduğu gibi küreselleşme sürecinde oldukça ince ayarlı, gelişmiş yöntem ve tekniklerle ulusal ve uluslar arası siyasetin gerçekleşmesinde bir araç olarak kullanılırken stratejinin konusu olmaktadır. Diğer yandan bizzat dini organizasyonlar, kiliseler, dini cemaatler de kendilerine yer edinme, meşruiyet kazanma ve uluslar arası etkinliklerde bulunmak amacıyla kendilerine özgü stratejiler geliştirirken dini, stratejinin konusu yapmaktadırlar. Böylece ulusal ve uluslar arası siyasetin aktörleriyle herhangi bir din, kilise ve cemaatin önder ve aktörleri zaman zaman aynı stratejilerle örtüşerek ya da karşıt stratejilerle ulusal ve uluslar arası siyaseti etkilemektedirler.

Herhangi bir devletin belirlediği stratejileri hazırlama ve gerçekleştirme esnasında dinin kutsallığını kullanarak toplumu kontrol etmeye yönelmiş, bağlı olduğu devletin kontrolünden bağımsız olarak hareket etmeyi hedefleyen ve meşruiyetini dışarıda aramaya yeltenen dini cemaat ve grupları dikkate alması teostrateji kavramına davetiye çıkarmaktadır. Bu çerçevede jeopolitikte jeostratejinin yeri ne ise, teostratejinin yeri de teopolitikte o olmaktadır. Jeostrateji, jeopolitik değerlendirme ve yorumlara göre geliştirilen, üretilen hareket tarzları ya da bunlar arasından seçilen birinin uygulanmasını nitelerken, teostrateji, belirli bir dini coğrafyayı oluşturan teopolitik alanda mevcut din, dine ait yorumlar, dindarlar, dindarların oluşturduğu yapılanmalara ilişkin geliştirilen, üretilen hareket tarzları, bu hareket tarzlarından birinin ya da bir kaçının farklı yöntemlerle uygulamaya konulmasını içermektedir. Teostrateji hedeflenen ülke ya da ülkelerde mevcut bulunan dini yorumların, oluşumların incelenerek belirlenen amaçlar çerçevesinde yönlendirilmesi, araç olarak kullanılmasıdır. Aşağıda vereceğimiz örnekler bu kullanımı daha da açıklar mahiyettedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, dünya sistemi büyük değişimler yaşamış, bu sebeple ortaya yeni teoriler çıkmıştır. Daha önceki teorilerde jeopolitik durum öne çıkarılarak buna bağlı unsurlar üzerinden stratejiler geliştirilirken küreselleşme süreciyle jeopolitiğin beşeri unsurlarından olan din ve kültür üzerinden, önerdiğimiz kavramla belirtmek gerekirse teopolitik üzerinden, coğrafyalara müdahale edilme stratejileri geliştirilmeye başlanmıştır. Samuel Huntington'un, "Medeniyetler Çatışması", Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" ve Zbigniew Brezinski'nin "Büyük Satranç Tahtası" teorileri bu bağlamda değerlendirilebilir.

1946'larda W.C.Bullitt'in ortaya koyduğu soğuk savaş kuramına göre Tanrıtanımaz komünizme karşı bölgesel dini federasyonlar vardı. Bunlar Avrupa'da Hıristiyanlık, Orta Doğuda Müslümanlık, Asya'da Konfüçyanizm üzerine kurulan federasyonlardı. Sovyetler yıkıldıktan sonra bu bölgesel federasyonlar tek dünya federasyonu için eritilecekti.²² Hungtinton'un Medeniyetlerin çatışması teorisi işte tam bu dönemde devreye girdi. Bu teoriye göre soğuk savaş döneminde sağlanan imkânlarla gelişip organize olan dini birliktelikler, dini bilinç ve kimlik, milli kimlikle kaynaşan dini inançlar çatış(tırıl)arak eritilecektir. Bugün çok kültürlülük, dini çoğulculuk, çok hukukluluk adı altında yapılabilecekleri Türkiye özelinde değerlendirdiğimizde, meselenin stratejik boyutu ortaya çıkacaktır.

Hungtinton Medeniyetler çatışması teorisini daha önce ileri sürdüğü "Demokrasilerin Yönetilemezliği" tezini dikkate almadan üzerinde fikir beyan etmek ya da yorum yapmak yanlışlığa sevk edecektir. Bu tezde Hungtinton ABD'nin düşmanını ararken geliştirmiş olduğu medeniyetler çatışması teorisinde hedefi belirlemekte ve oluşturulacak stratejilerin ana temalarını ortaya koymaktadır. Demokrasilerin Yönetilemezliği tezinin göre "ABD kendisini hep bir düşmana bakarak tanımlamıştır. Kuruluşundan beri kendini tanımlamada hep düşmanını kullanmıştır. 19. yy.da ABD için düşman monarşik Avrupa olurken, 20. yy.ın başından ikinci yarısına girene kadar Nasyonalist sosyalist Almanya düşman olarak görülmüş, kendisini ona göre tanımlamıştır. Daha sonra komünist Avrupa ve Sovyetler Birliği ABD'nin düşmanı olmuştur. Sovyetlerin dağılmasından sonra ise şimdi kim ve ne? soruları gündeme gelmektedir. Hungtinton, nasıl ki Sovyetleri bir arada tutan komünist ideoloji ise bizi bir arada tutan liberal ideolojidir. Eğer liberal ideoloji karşısına koyacak bir düşmanımız olmazsa, bizim de gideceğimiz yer, tarihe gömülen Sovyetlerin yanındaki çöplüktür" diyor.

İşte "medeniyetler çatışması" teorisi bu arayışın ürünü ya da belirlenen düşman üzerinden yürütülecek politikanın dışı vurumudur. Bu teoriye göre düşman bulunmuş, geliştirilecek stratejilerin ana hatları ortaya çıkmıştır.

Hungtinton aynı makalesinde komünizmin yıkılışını Amerikalıların akıllarını başına getirdiği bir olay olarak gördüklerini ve aynı şeyin kendi başlarına da gelebileceği endişesini taşıdıklarına atıfta bulunarak Japon filozof Takeshi Umehara'nın şu yorumuna yer

²²Cengiz ÖZAKINCI, Türkiye'nin Siyasi İntiharı 'Yeni Osmanlı' Tuzağı, Otopsi yay., 3.bası, 2005, s.88.

vermektedir. “Komünizmin toptan çöküşü ve Sovyetler Birliğinin dramatik yıkılışı, modernliğin ana akımı olan batı liberalizminin çöküşünün habercisidir. Yıkılan marksizme alternatif olmaktan çok uzak ve tarihin sonunda hüküm süren ideoloji olarak, liberalizm de düşecek olan domino taşıdır.” Bu alıntıdan sonra Hungtinton şu yorumu yapıyor: Bir açıdan komünizmin yıkılışından beri olanlar liberal demokrasinin zaferi olmaktan çok etnikliğin ve milliyetçiliğin zaferidir. Bu Birleşik devletlerin geleceği ile ilgili olarak çok ciddi sorunları gündeme getirmektedir.²³

Hungtinton’a göre Komünizm ve etrafında oluşturulan birlikteliğin etniklik ve milliyetçilikle yıkıldığı yorumu* ABD için önlem almanın gerekliliğini ortaya koyarken ABD’nin kendi güdümünde yürütülen liberal demokrasinin tehlikeye sürüklendiği ya da liberal demokrasinin yerleştirilmesi ve sürdürülmesinin istendiği ülkelerde izlenecek bir stratejinin* dayanacak temel unsurlarını ele vermektedir.

Bu noktadan hareketle hazırlandığı anlaşılan Hungtinton’un “medeniyetler arası çatışma teorisi”, makro düzeyde büyük medeniyetler mikro düzeyde kültürler ve dinler arası çatışmalar üzerine kurulmuştur. Ona göre iki kutuplu dünyanın yıkılması ve ideolojilere bağlı olarak kurulan ittifakların sona ermesiyle artık hükümetler ve gruplar sürekli artan bir şekilde ortak din ve medeniyet kimliğine müracaat ederek birbirlerine destek arama yollarına gideceklerdir. Avrupa Birliğinin, tarihi ve jeokültürel bir veriden hareketle Avrupa kültürü ve Batı Hıristiyanlığının paylaştığı temele dayanması, Rusya federasyonu içinde bulunan Türk cumhuriyetlerinin aynı kültür havzasında olmaları, İran, Pakistan, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan ve Afganistan gibi Arap olmayan on Müslüman ülkeyi bir araya getiren Ekonomik işbirliğinin temelinde din ve kültürün olduğu Hungtinton tarafından dikkatlere sunulmakta ve zimnen bu olası ittifakların mikro düzeyde yeni kimlik arayışlarıyla kültürler arası çatışmalarla ve makro düzeyde medeniyetler arası çatışmalarla bir güç olmaktan alıkonulabileceğini küresel gücün ancak bu şekilde emniyete alınabileceğini efendilerine haber vermektedir.

Hungtinton’un medeniyetler arası çatışma teorisini The National Intelligence Council (NIC) adlı raporla beraber okuduğumuzda bunun nasıl bir teopolitik olduğunu ve ne tür stratejileri geliştirmeye açık olduğunu rahatlıkla görebiliriz.

2020’lerde dünyada gerçekleştirilmesi düşünülen bir devrimin gerçekleşme ihtimalini güçlendiren The National Intelligence Council (NIC) adlı raporda, gelecek 15 yıl içinde insanların kendilerini tanımlama açısından dini kimliğin çok daha önemli olacağı belirmektedir.²⁴ Amerikalılar bu bakış açılarını sadece İslam’a özgü olarak değil, aynı zamanda Çin’de Hıristiyanlığın yayılacağını ve Batı dışı dünyada Hıristiyanlığın ağırlığının artacağını, farklı geleneklerde dini eylemlerin tırmamışa geçeceğini öngörüyorlar²⁵denmektedir.

²³ Samuel P. HUNGTINTON, Medeniyetler Çatışması mı?(Der. M. Yılmaz), Medeniyetler Çatışması içinde, Vadi, 8. baskı, 2003,s.127–128.

* Aslında olup bitenler iyice değerlendirildiğinde komünizmin yıkılışında etniklik ve milliyetçiliğin yanında dinin etkin olduğu görülmektedir. Reagen ile II. Jean Paul’un komünizmin yıkılışı için yaptıkları “kutsal ittifak”, bunu belgelemektedir. Bkz. Georges ABOU, Jean Paul II Artisan de la chute du communisme (Komünizmin Düşüşünün Mimarı II.JeanPaul), http://209.85.129.104/search?q=cache:9Yr_TAP8KloJ:rfi.fr/actufr/articles/046/article_24397.asp+JeanPaul+II+et+Ronald+Reagan+pour+la+chute+du+communisme&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=1

* Özgürlükler alanının genişletilmesi ve demokrasi adına özellikle Türkiye ve diğer yerlerde uygulanan yöntem ve stratejiler için bkz. Mustafa YILDIRIM, Sivil Örumceğin Ağında, Toplumsal dönüşüm yay., 5. Bası, İst., 2005.

²⁴ Mapping the Global Future. Report on the National Intelligence Council's 2020 Project. Based on Consultations with Nongovernmental Experts Around the World, Washington, dec. 2004 (disponible au format PDF sur le site du NIC: www.cia.gov/nic).

²⁵ Jean François MAYER, Facteurs religieux et relations internationales, Etudes et analyses, no:8,2005, s.39, http://religion.info/pdf/2005_08_theopol.pdf

Belirli hazırlıkların yapıldığı ya da mevcut durumların stratejik olarak değerlendirmeye alındığını ele veren bu öngörü raporundan yaklaşık on üç yıl önce Hungtinton'un medeniyetler çatışması teorisi mikro düzeyde din, etniklik ve kimlik üzerine kurulurken, makro düzeyde bunların her üçü üzerinde ama daha çok dinin etkin olduğu şekilde medeniyetlerin farklılığı üzerine kurulmuştur.

Gelecekte dünyanın şekillenmesinde yedi ya da sekiz medeniyetin (Batı, Konfüçyüs, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika) etkili olacağını, mücadelenin bu medeniyetler arasındaki fay kırıkları boyunca gerçekleşeceğini söyleyen Hungtinton, bu fayları oluşturan öğelerin tarih, dil, kültür, gelenek ve en mühiminin din olduğunun altını çizmektedir. ABD nin ulusal ve uluslar arası politikalarına yön veren Hungtinton gibi stratejistin ifadelerinin bize göre söylediği şudur: Artık soğuk savaş öncesi oluşturulan modern dönem jeopolitikler üzerinden etkin siyaset ve stratejiler yerini teopolitik üzerine kurulu siyaset ve stratejilere bırakmalıdır. Nitekim teopolitik, doksanlı yıllardan beri yukarıda zikredilen raporda da ifade edildiği üzere daha etkin bir şekilde üzerinde siyaset ve strateji geliştirilen alanlardan biri olmuştur ve olmaya devam edeceği anlaşılmaktadır.

Hungtinton “insanlar kimliklerini etnik ve dini terimlerle tanımladıkça farklı din ve etnik yapılara mensup insanlarla kendileri arasında birbirlerine karşı bir ‘biz’ ve ‘onlar’ ilişkisinin var olduğunu muhtemelen göreceklerdir”²⁶ derken medeniyetler arası çatışmada mücadelenin farklı nedenlere bağlı değişik kültürlerden olan insanların bir arada bulunmalarındaki etkileşimlerle kendi tarihlerinin derinliklerine ve mensup oldukları medeniyetlerinin şuuruna varmalarıyla gerçekleşeceğini söylemektedir.

Dünya çapındaki sosyal değişme ve ekonomik modernleşme süreçlerinin insanları kendi kimliklerinden kopardığı ve bunların aynı zamanda milli devletleri zayıflattığı üzerinde duran Hungtinton, oluşan boşluğu doldurmak için dini fundamentalizmin devreye gireceğini ve çoğu defa fundamentalist akımların oluşacağını vurgulamaktadır.* 1993'lü yıllarda mikro düzeyde milliyetçiliğin devreye sokularak toplum fertlerinin ulusal kimliklerinden koparılacağını, Alevilik gibi ülkemizde yer alan dini inanç biçimlerinin kimlik oluşturmanın aracı olacağını, Afganistan gibi hedeflenen ülkelerde radikal dinci akımların oluşturularak teröre bulaştırılıp, müdahale etmenin gerekçesini teşkil edeceğinin fısıltıları olan bu vurguların gerçekliği bugünlerde ayan beyan ortadadır.

Hungtinton'a göre medeniyet şuurunun gelişmesi Batının bir yandan gücünün zirvesinde olması ve diğer yandan batılı olmayan medeniyetler arasında kendi kökenlerine dönüş fenomenini canlandırması iki yönlü bir canlanmaya işaret etmektedir. Sonuç olarak gücün zirvesinde olan batı ile batılı olmayan yollardan dünyayı biçimlendirmek için gittikçe daha fazla arzu, istek ve kaynağa sahip olan ülkelerle yüzleştirmekte bu da çatışmaya yol açmak ihtimalini barındırmaktadır. Batılı olmayan medeniyetlere mensup toplum elitlerinin Oxford ve Sorbon gibi yerlerde eğitilmiş ve batılı değerleri sindirmiş olmalarına rağmen, batılı olmayan ülke toplumlarının halkları kendi yerel kültürleri içinde kalmışlardır. Şimdi durum tersine dönmüştür. Entelektüeller yerelleşirken halklar batılı, çoğunlukla Amerikan kültür, tarz ve alışkanlıkları daha fazla benimsenir hale gelmiştir.

Hungtinton burada medeniyetler arasında çatışmanın giderilmesinin önünde yabancılaşmadan kurtulmuş yerel düşünen ve kendi değerleriyle oluşturduğu anlam evreninde yaşayarak insanlığa katkıda bulunmak isteyen batıda eğitim görmüş aydınları engel olarak görmekte, zımnen bunların kendi yerel değerlerine yabancılaştırılıp batılılaştırılarak tedbir

²⁶ HUNGTINTON, a.g.e., s.29.

* Hungtinton'un fundamentalizm vurgusu üçüncü sayfada değindiğimiz Barnett'in “kökten dincilerin kontrol altında” tut stratejisiyle örtüşmektedir.

alınmasını, halkın ise kültürel ve yaşam tarzı olarak amerikanlaştırılmasına devam edilmesinin yararlı olacağını altını çizmektedir.

Siyasi ve ekonomik olanlara nispetle daha az değişme eğilimi gösteren kültürel özellik ve farklılıkların uyuşma ve ayrışmalarının da bu yüzden onlara göre daha kolay olduğunu vurgulayan Hungtinton, eski Sovyetlerdeki komünistlerin demokrat, zengin ve fakir olduklarını fakat Rusların Estonyalı veya Azerilerin Ermeni olmadıklarını söyleyerek kimliğin belirleyici unsurlarına göndermede bulunmaktadır. Sınıf ve ideoloji mücadelesindeki “sen ne taraftasın” sorusunun yerini “sen nesen” sorusu almıştır diyerek bunun bir veri olduğunu, değiştirilemeyeceğini vurgulamaktadır. Dinin etniklikten daha fazla bir ayırım yaptığını özellikle belirten Hungtinton, izlenmesi gereken stratejinin, teostratejinin adını koymaktadır.²⁷

Hungtinton’un medeniyetler çatışması teorisi baştan sonuna kadar verilen teokültür üzerine kurulu teopolitiğin stratejilerini ele vermektedir.

Türkiye’yi en derin biçimde bölünük bir ülke olarak niteleyen Hungtinton²⁸, gelecekte insanların kendilerini medeniyete göre tefrik ettikçe (medeniyetler birbirlerinden tarih, dil, kültür, gelenek ve en mühimi din yoluyla farklılaşırlar diyerek²⁹ Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi farklı medeniyetlere mensup çok sayıda kavmi bünyesinde barındıran ülkelerin parçalanmaya namzet olduğunu söylemektedir. Buna ilaveten diğer bir kısım ülkeler ki ona göre en aşikare prototip Türkiye’dir, vasat seviyede kültürel bir tecanüse sahiptirler fakat toplumları hangi medeniyete mensup oldukları konusunda bölünmüşlerdir.³⁰

1993’lerde dile getirilen ve kehaneti içeren demeyeceğim, bir projenin dışı vurumu olan, bu ifadeler Türkiye’nin bölünmesi konusunda bugüne kadar yapılmış edilenlerle beraber değerlendirildiğinde Hungtinton’un bir teopolitik ve buna bağlı stratejiler zincirinin halkalarını sıraladığı anlaşılacaktır.

Milli devletin oluşturduğu toplumsal uzlaşmanın ve bütünleşmenin tılsımını bozmak için bizi sözüm ona tarihle barıştırmak isteyen Hungtinton, 1997’de Sermaye Piyasası Kurulunda vermiş olduğu konferansta kendisine Türkiye’deki demokrasiye ilişkin yöneltilen bir soru üzerine akademik bir mütevazîlik(!) sergileyerek buyurur ki: Ben bir Osmanlı tarihçisi değilim. Fakat benim intibaım o ki, Osmanlı imparatorluğu bütün düzenlemeleri kendisi oluşturmadı. İmparatorlukta çok sayıda etnik ve dini grup özerk bir yapıda, kültürlerini ve dinlerini koruyacakları şekilde kendi kendilerini yönettiler. Ve bana öyle geliyor ki belki de zamanın o bölümüne farklı bir gözle bakmalıyız. Bütün mesele bir bütünlüğe sahip olan devletlerimiz olduğu imajından uzaklaşmak, söylediğim gibi, daha esnek düzenlemeler geliştirmemiz gerektiğidir³¹. Dini ve kültürel çoğulculuk düşüncesinden hareketle Türkiye’de çok hukukluğu savunanların Türkiye’yi götürmek istedikleri noktada birleştikleri anlaşılan Hungtinton’un kimlere akıl hocalığı yaptığı ya da kimlerin düşünceler ile örtüştüğü ortaya çıkmaktadır. Irak’ta acımasızca sürdürülen bir savaştan sonra yasallaştırılan federasyon durumunda olduğu gibi demokratik yollardan beyinler fethedilerek Türkiye’yi etnik bölgelere ve dini cemaatler alanına doğru sürüklemek isteyen bu yaklaşımların niyetleri açığa çıkmaktadır.

Bu niyeti daha da açığa vuran şu ifadeleri okuduğumuzda meselenin etnik boyutu da ortaya çıkmaktadır. “farklı bir kimliğe sahip ve kendilerine ait bir bölgede yaşayan insanların varsa ve komşu ülkelerin sınır topraklarında aynı kimliğe sahip insanlar yaşıyorsa sonunda daha da çözülemez hal alır. Bu durumda pek te bir şey

²⁷ A.g.e.,s. 27.

²⁸ A.g.e.,s. 43.

²⁹ A.g.e.,s. 25

³⁰ A.g.e.,s. 41.

³¹ A.g.e.,s. 177

yapılamaz. Buna göre böyle sorunların çözümüne yönelik daha fazla işe yarar siyasal ve anayasal düzenlemeler içeren çalışmalara küresel ihtiyaç duyulmaktadır.”³²

Küresel politikalara uygun olarak geliştirilen kültürler ve medeniyetler çatışması stratejisinin Türkiye ayağında çeyrek asırdır yapılan faaliyetlerin geleceği son noktayı haber veriyor Hungtinton. Amerikalı bir subayın İtalya’daki NATO karargâhında ifşa ettiği haritanın sınırlarıyla Hungtinton’un Türkiye’nin Güneydoğusunda üretilen kürt kimliği ve komşu ülkelerin sınır topraklarında aynı kimliğe sahip insanlar yaşıyorsa sorun daha da çözülmez hal alır” ifadesi örtüşmektedir. Bugün gelinen son noktada Hungtinton’un önerdiği siyasal ve anayasal düzenlemeye ilişkin dayatmalar hem AB hem de ABD tarafından yapılmaktadır. Türkiye tıpkı Irak’ta yapıldığı ve yasallaştığı üzere orta vadede bölünmeye doğru sürüklenerek federatif bir yapıya kaydırılmaktadır. Irakta etnik ve dini olan(sünni, şii, kürt) bölünmenin benzeri Türkiye’de hazırlanmaya çalışılmaktadır. İkisi arasındaki yöntem farkı birinde fiili müdahale diğ erinde zihni müdahaledir.

Medeniyetler arası çatışmanın nasıl önlenebileceğini Türkiye örneğinde değerlendiren Hungtinton, Küresel güç politikasına uygun olarak geliştirilen GBOP’un haberini vermekte ve dine gerekli stratejik işlevi yüklemektedir. Batı medeniyet havzasında bulunanların 3–4 yüzyıl savaştıklarını, artık onlar için savaşın düşünülmeyecek bir şey olduğunu(çünkü Batı Avrupa Küresel merkeze bağlanmıştır) ancak İslam medeniyetinin “savaşan devlet aşamasında” olduğunu söylemektedir. Bunun anlamı şudur: İslam medeniyet havzasında olan ülkeler küresel güce bağlanıncaya kadar savaş halinde olacaklardır. Bunun önüne geçmenin yolu ise denetim altında tutulmasıdır. Bu da inisiyatifin lider ülkeler tarafından üslenilmesi demektir. Çoğu uygarlık grubunun bir veya birkaç ülkesi olduğu halde İslam dünyası liderden yoksundur. Eğer İslam toplumunun tek lideri ve sözcüsü olarak hem Müslümanların hem de Müslüman olmayanların tanıdığı bir tek devlet olsa, inanıyorum ki, İslam ve dünya daha güzel olacaktır. Bana göre bu role Türkiye’den daha uygun başka bir devlet yoktur³³ diyor. Hungtinton’un bu temennileri bugün Türkiye’ye dayatılan GBOP projesiyle beraber okunursa, Türkiye’ye İslam ülkelerinin liderliği verilmekte* ılımlı islamla uysallaştırılmakta(küresel güce bağlanmakta) böylece savaş halinden kurtulmaktadır.

Teostratejik hamlelerle ve milliyetçilik akımlarının canlandırılıp yönlendirilmesiyle yıkılan doğu bloğunun ardından tarihin sonu tezini ortaya atan Fukuyama da kendilerinin dışında hiçbir doğrunun olamayacağını vurgulayarak gelip geçmiş tüm ideolojilerin, dini düşüncelerin oluşturduğu yapılanmaların tarihin çöplüğüne atıldığını, bundan sonra da kendilerinin dışında değer üretecek bir inanç ve dünya görüşünün ol(a)mayacağını söylemektedir. Böyle bir söylemi gündeme getirmekle Fukuyama görünüşte Hungtinton’a muhalif bir görüşte bulunsa da tersine onun teorisini destekler mahiyettedir. Komünist bloğun dağı(tıl)masıyla tarihin sonu geldiğini söylemek kendi hakikatinin dışındakileri kabul etmemek böyle bir iddiada bulunanlar varsa kültürler ve medeniyetler çatışması teorisinde yer alan stratejilerle onların yok olacağını söylemektir.

Hungtinton medeniyetler çatışması teorisinde kültürel nedenlerden ve belirli bir güce sahip olmaktan dolayı Batıya katılmak istemeyen, katılamayan ülkelerin kendi ekonomik,

³² A.g.e.,s. 176.

³³ A.g.e.,s. 102, 172, 392.)

* ABD eski başkanı Bill Clinton 1999 yılında Türkiye’ye yaptığı ziyarette, Türkiye’nin 21. yüzyılın lideri olacağı yönündeki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: 'Türkiye; Avrupa, Asya ve Afrika'yı içine alan milyonlarca kilometrekarelik bir alanda, dünya siyasetinin merkezi olan bir bölgede söz sahibi bir ülke olduğu için 21. yüzyılın şekillenmesinde kilit rol oynayacaktır. Ahmet DAVUTOĞLU, Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre yay., İst., 2001, s.21.

askeri ve siyasi kudretlerini geliştirerek Batıyla rekabete girdiklerinden söz ederek bunu dâhili inkişaflarını ilerletmek ve batılı olmayan diğer ülkelerle işbirliğine gitmek suretiyle yaptıklarından söz eder. Bu tür işbirliğinin en belirgin şeklinin batılı değerler ve menfaatlere meydan okumak için doğan konfüçyen, İslami yakınlık olduğunu söyler.³⁴

Hungtinton tarafından batının karşıtı olarak nitelenen bu yakınlığın nasıl kontrol edileceğini Fukuyama, söz konusu stratejiyi tamamlarcasına, şu şekilde açıklar. “Konfüçyüs ve İslami devletlerin askeri güçlerinin yayılımını önlemek, batının askeri kapasitesinin kısıtlanmasını durdurmak, Asya’nın doğusunda ve güney doğusunda batının askeri üstünlüğünü korumasını sağlamak gerekir(...). Batı, batılı olmayan medeniyetlere karşı askeri ve ekonomik gücünü korumalıdır”.³⁵

Fukuyama tarihin sonu tezinde tarih sözcüğüne yüklenen anlamın, insanlığın yüzyıllardan beri özgürlükçü demokrasi ve kapitalizm gibi kurumlarla nitelenen moderniteye doğru gelişimine işaret ettiğini söylemektedir. İslamı bir tehdit olarak algılayan Fukuyama, “gerçekten de İslam, İslam dünyasının önemli kesimlerinde liberal demokrasiyi yenilgiye uğratmıştır ve politik iktidarın doğrudan sahip olmadığı ülkelerde de liberal ülkeler karşısında büyük bir tehdit oluşturmaktadır.”³⁶ Modernitenin kültürel bir temele sahip olduğunu, özgürlükçü demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin en iyi işlediği toplumların belirli bazı değerlere sahip olan Hıristiyan dünyasında var olduğunu iddia eden Fukuyama İslam dünyasının moderniteye direnen toplumlardan oluştuğuna vurgu yapmaktadır.

Tarihin sonu olduğu iddiasını yineleyen ve bunu dünya politikasına egemen olmaya devam edecek olan özgürlükçü(!)demokratik batı sisteminin tekliğine bağlayan Fukuyama batı medeniyetinin dışındakileri hiçe sayarak Batı ve diğer medeniyetler arasındaki çatışmaya işaret etmektedir.³⁷

Bu yönüyle Hungtinton’ın ve Fukuyama’nın teorileri birbiriyle örtüşmektedir. Batının dışındaki medeniyetlerin kendi içlerinde ve aralarında çatışma yaşayacaklarını söyleme (Hungtinton) ve var olabilmeleri için küresel güce(batıya) bağlı olmalarının gerekliliğine vurgu (Fukuyama) yapma en nazik bir deyimle her iki teorinin bir birine göz kırpmasıdır. Diğer yandan, Fukuyama’nın ileri sürdüğü tezinde Hıristiyan dini temeline oturttuğu Batı medeniyetinin felsefesi ve sistemik unsurları yüceltilirken, Huntington’un tezi başta İslam ve onu takiben Konfüçyanizm olmak üzere diğer bütün kültür ve medeniyetler çıkan siyasi huzursuzluk ve bunalımların kaynağı ve sorumlusu olarak gösterilmektedir.³⁸ Böylece, birbirine zıt gibi görünen iki teoriden biri diğerinin yarım bıraktığı resmi tamamlamaktadır.

Ne ilginçtir ki Hungtinton ve Fukuyama’nın teorilerine paralel olarak Brzezinski’nin “Büyük Satranç Tahtası” konulu kitabında Türkiye gerginleşen küresel şiddet bölgelerine dâhil edilirken, belirsizliklerin sürdüğü en hassas ülkelerden biri durumundadır.³⁹ Türkiye’nin de içinde bulunduğu bölgeyi hem etnik hem de dini açıdan çok kimliklilikle niteleyen ve pratikte siyasi açıdan dengesizlikle tasvir eden Brzezinski, yine bu bölgeyi kinle kıvranan ve rekabet halindeki güçlü komşularla çevrelenmiş bu devasa alanı muhtemelen hem ulus devletler hem de uzayıp giden etnik ve dini kökenli şiddet için temel bir savaş alanı olarak nitelemektedir. Özel olarak İran’ın yanında Türkiye’de iç gerginliklerin büyük bir olasılıkla daha da kötüye gideceğini ifade eden Brzezinski, bu durumun orta asya

³⁴ HUNGTINTON, a.g.e., s.45.

³⁵ Mariano AGUIRRE, 21. yy. Medeniyet Savaşlarının Yüzyılı Olarak Anılacak, a.g.e, s.275.

³⁶ Francis FUKUYAMA, Tarihin Sonu ve Son İnsan(çev: 2.Dicleli),İst., Simavi, t.y., s.75.

³⁷ FUKUYAMA, Hala Tarihin Sonundayız, Düşmanını Arayan Savaş içinde(der.M.Sever, E.Kılıç), Everest, 2001, s.308-311.

³⁸ Ahmet DAVUTOĞLU “Fukuyama’dan Huntington’a: Bir Bunalımı Örtme Çabası ve Siyasi Teorinin Pragmatik Kullanımı”, İzlenim, 10Ekim, 1993,s. 182)

³⁹ Bkz. Zbigniew BRZEZİNSKI, Büyük Satranç Tahtası, inkılap yay, İst., 2005, s. 80.

devletlerinin uluslar arası topluluğa asimile edilmesinde olumsuz etki yapacağını da eklemektedir.

Bölgede oluşan kökten dincilik ve amerikan karşıtlığına karşı siyasi bağlılığın ve mutlak bir Müslüman gücün olmamasının olumsuzluğunu vurgulayan Brzezinski sanki zımnın GBOP' uyarlanmış mutlak bir ılımlı İslam mümessilliğinin gerekliliğine işaret etmektedir.⁴⁰

Küresel güç bir yandan, kendi kontrolünde kurmaya çalıştığı yeni dünya düzenine tabi tutulacak ülke ve toplumlarda mevcut dinlerin farklı yorumlarına dayalı cemaatleri, grupları ve siyasi oluşumları, sözüm ona sivil toplum örgütlerini kendilerine vaat edilen geleceklerle, sanal gerçekliklerle bağlı buldukları devletlere, siyasi otoritelere karşıt bir tutuma, toplumu bir arada tutan sosyal muhayyilenin parçalanmasına doğru sürüklemekte. Diğer yandan kurmuş olduğu "uluslararası din hürriyeti bürosu"⁴¹ gibi uluslar arası yeni organizasyonlarla din hürriyeti ve özgürlükler adı altında, ülkelerin hem düzenlerine müdahale yollarını açmakta, böylece dinler, dini cemaatler, gruplar dini oluşumlar diplomaside, uluslararası ilişkilerde kullanılmaktadır. Ülkelerin üzerinde buldukları coğrafyaları aşan teopolitik alanlarda bu tür stratejilerin hangi gerekçelerle nasıl oluşturulduğunu ve nasıl işletildiğini Yıldırım⁴² ortaya koymaktadır.

Yıldırımın verdiği bilgiler ışığında genelde dünyada örneğin müdahale sonrası Irak'ın dini ve etnik olarak nasıl üçe bölündüğünü ve özelde Türkiye'de ve Türk cumhuriyetlerinde misyonerlik faaliyetlerinin niçin hızlandırıldığını, dini cemaatlerin sivil toplum kuruluşları adı altında nasıl meşrulaştırılarak hangi emellere hizmet ettiğini, Türkiye'de alevi-sünni ayrımının niçin bir kimlik arayışına dönüştürüldüğünü, Lozan'da hak ve hukukları belirlendiği halde azınlıklar için neden yeni girişimlerin başlatıldığını vb. anlamak sanırım zor olmayacaktır.

Sonuç

Küreselleşme süreci başlayıncaya kadar Türkiye'nin jeopolitik konumuna bağlı olarak sürdürülen stratejiler Yenidünya düzenine geçişle jeopolitik üzerinde üretilen teopolitikle yürütölmeye başlanmıştır. Bu stratejilere bağlı olarak Türkiye'de din, mensuplarına ferdi ve toplumsal dini ihtiyaçları karşılama olarak sunulurken, daha derinlerde uluslar arası politikalarda göreve çağrılmaktadır. Bu görev, bir yönden Türkiye'de kendine meşruiyet zemini arayan cemaatlerin uluslar arası bağlantıya geçişiyle diğer yandan küreselleşme politikalarının ana mihverini belirleyen teorisyenlerin ürettiği projelerin somutlaştırılmasına bağlı olarak gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Böylece, ilk ortaya çıktığı dönemden beri fertleri kabile ruhundan koparıp, kendileriyle Allah arasında kurulacak bir bağa ve nihayet inananlar arasında birlik ve bütönlüğe vurgu yapan Din, hem cemaatlerin mutlak itaatçi mantığı içinde modern kabileciliğe dönüştürölerek, hem de sözüm ona daha fazla özgürlük peşinde koşarken uluslararası siyasetin aracı yapılarak, bağımsızlık ruhunu yitirme aracına dönüştürölmüştür. Dinin böyle bir kullanımı karşısında Atatürk'ün "dinen de bağımsız olmalıyız" tembihinin ne kadar yerinde olduğu görölmektedir.

Türk toplumu gibi Medeniyetler ve kültürler arası çatışmanın olacağı iddia edilen toplumlarda, bir yandan göstermelik medeniyetler arası ya da dinler arası diyalog söylemleri ve eylemleri, etkinlikleri gerçekleştirilirken, toplumun ayakta kalmasını sağlayan tüm unsurlar birbirinden koparılmakta, belirli bir kültür ve medeniyete bağlı olarak kurulan toplumsal yapı postmodern düşüncenin büyüü ve gündelik cazibeleriyle kurgulanan, muhayyel mikro

⁴⁰ A.g.e, s.81-82.

⁴¹ Mustafa YILDIRIM, Sivil Öörümceğin Ağında, TDY,5. bası, İst., 2005. s.437.

⁴² A.g.e.

düzyeydeki hakikatlerle erozyona uğratiılmaktadır. Bu girişimler, tek kutuplu küresel dünyanın kurulmasına yönelik olarak, iletişim ağlarının sağlamış olduğu imkânlarla bir yandan büyük anlatıların sona erdiği, ideolojilerin dini ve kültürel inançların, bütünlüklerin krize girdiği tezini kanıtlamaya çalışan düşünce grupları ve bilgi cemaatleriyle işletilmektedir. Diğer yandan her kültür ve inancın kendi hakikati içinde tutarlı ve anlamlı olduğu tezini ileri sürerek tek merkezli dünyanın efendilerine itaatkâr postmodern kabileler üretmenin dini, fikri, siyasi temelleri oluşturulmaktadır. Bu süreçte din, Türkiye'ye hazırlanan sürdürülebilir istikrarsızlık stratejilerine konu olmaktadır. Bu stratejilere bağılı olarak dinin oluşturduğu, güçlendirdiği bağlar çözülmekte, dinin toplumsal alanda oluşturduğu tevhit gerçeği postmodern yorumlarla oluşturulan hakikatlerle parçalanmakta böylece, din adına yeni kimlikler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bir milleti millet yapan ana unsurlardan biri olan ve o milletin manevi savunma hatlarından birini oluşturan din, küresel politikaların etkisiyle parça parça edilirken Irak'ta topraklar işgal edilmekte, Türkiye'de ise beyinler işgal edilerek hâkimiyet alanları oluşturulmaktadır. Bu çok ince ayarlı stratejilerin sonucu olan işgalden kurtulmanın mücadelesi yine aynı yoldan, milli ve manevi savunma mekanizmaları olan tarih şuuru, dil ve kültür şuurunun yanında dinin özüne ve yaşadığımız ülkenin gerçeklerine uygun olarak içe dönük yorumunun öne çıkarılmasıyla olacaktır. Bu ise Türkiye'ye yönelik istikrarsızlık stratejilerinde yapılanın tersinden işletilen ve farklı boyutları dikkate alınıp A,B ve C planları na açık bir savunma stratejisi ile olmalıdır.

Kaynakça

Ahmet DAVUTOĞLU, Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre yay., İst., 2001.

Alain TOURAIN, Modernliğin Eleştirisi(Çev. H. Tufan), Yapı Kredi yay, 1995.

Aydın AYAYDIN, Dünya'da Yaşanan Globalleşmenin Türkiye'ye Etkileri, Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde(Ed.,Bilal Karadavut)Platin yay., 2. baskı, Ank., 2005.

Cengiz ÖZAKINCI, Türkiye'nin Siyasi İntiharı 'Yeni Osmanlı' Tuzağı, Otopsi yay., 3.bası, 2005.

Fazlı ARABACI, Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları,Çorum Örneği, Etüd yay., Samsun, 2000.

Francis FUKUYAMA, Hâlâ Tarihin Sonundayız, Düşmanını Arayan Savaş içinde (der.M.Sever, E.Kılıç), Everest, 2001.

Francis FUKUYAMA, Tarihin Sonu ve Son İnsan(çev: 2.Dicleli),İst., Simavi, t.y.

François THUAL, Jéopolitique du Chiism, Arléa, 1995.

Graham E. Fuller, Dünya'da Türkiye'nin Artan Rolü, Balkanlardan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu içinde(İlan O Lesser, G. Fuller editörlüğünde), Alfa yay., İst., 2000.

Mustafa YILDIRIM, Sivil Örumceğin Ağında, TDY,5. bası, İst., 2005.

Nadim MACİT, Küresel Güç Politikaları Türkiye ve İslam, Fark yay., 2. bası, Ank., 2006

Necip HABLEMİTOĞLU, Alman Vakıfları, Bergama Dosyası, TDY, 4. basım,İst., 2003.

Osman Metin ÖZTÜRK, Soğuk Savaş Sonrası Dönemi Koşullarında Avrupa Birliğinin Çağrıştırdıkları, Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde(Ed.,Bilal Karadavut)Platin yay., 2. baskı, Ank., 2005.

Peter Alford ANDREWS,Türkiye'de Etnik Gruplar(çev. M.Küpüşoğlu), Ant Tüm Zamanlar yay., İst.,1992.

Samuel P. HUNGTINTON, Medeniyetler Çatışması mı?(Der. M. Yılmaz), Medeniyetler Çatışması içinde, Vadi, 8. baskı, 2003.

Suat İLHAN, Jeopolitik Duyarlılık, TTKB, Ank., 1989.

Yılmaz TEZKAN, Jeopolitikten Milli Güvenliğe, Ülke Kitapları, İst., 2005.

Zbigniew BRZEZİNSKİ, Büyük Satranç Tahtası, İnkılap yay, İst., 2005.

Dergi ve Siteler

Fazlı ARABACI, Jeopolitik, Aralık-2006, Yıl-5, sayı-35.

Fazlı ARABACI, Küreselleşmenin Düşünsel Araka Planı ve Sosyolojik Yansımaları, Dini Araştırmalar, C.8. sayı 25, Mayıs-Ağustos 2006.

Jean François MAYER, Facteurs religieux et relations internationales, Etudes et analyses, no:8,2005, http://religion.info/pdf/2005_08_theopol.pdf

Jonathan Eric LEWIS, Stratejik Ortak Olarak Türkiye, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=25&yazi=1012>, 15.03.2007

Mapping the Global Future. Report on the National Intelligence Council's 2020 Project. Based on Consultations with Nongovernmental Experts Around the World, Washington, dec. 2004 (disponible au format PDF sur le site du NIC: www.cia.gov/nic).

Georges ABOU, Jean Paul II Artisan de la chute du communisme (Komünizmin Düşüşünün Mimarı II. Jean Paul), http://209.85.129.104/search?q=cache:9Yr_TAP8KloJ:rfi.fr/actufr/article_s/046/article_24397.asp+JeanPaul+II+et+Ronald+Reagan+pour+la+chute+du+communisme&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=1

Yelda DEMİR AĞ, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Orta Asya Siyasetinde Gelinek Nokta ve Gelecekte Bölgeye İlişkin İzlenmesi Gereken Dış Politika Stratejisi, <http://209.85.135.104/search?q=cache:qbdDe8hlH9QJ:www.jeopolitik.org/demirag-5-1.asp+AB+%27nin+Akdeniz+ve+%C3%A7evresindeki+%C3%BCIkelere+ili%C5%9Fkin+stratejik+hedefleri&hl=tr&ct=clnk&cd=4&gl=tr>